

TIJORAT BANKLARIDA FOIZ SIYOSATI VA XORIJIY INVESTITSIYALAR DOLZARBLIGI

Mamayusupova Shahina Ulug'bek qizi
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
Moliya va buxgalteriya fakulteti
sh.mamayusupova@tsue.uz

Usmonov Maxsud Tulqin o'g'li
Mirzo Ulug'bek nomidagi O'zbekiston
Milliy universiteti, Kompyuter ilmlari va
dasturlash texnologiyalari yo'nalishi
magistri
maqsudu32@gmail.com

Mavlonova Muxlisa Nizomiddin qizi
Shahrisabz davlat pedagogika instituti,
Matematika va informatika yo'nalishi 2-
kurs talabasi

PhD F.E.Qodirov
Shahrisabz davlat pedagogika institute,
Informatika va uni o'qitish metodikasi
kafedrası mudiri

Annotatsiya: Ushbu maqolada pul-kredit siyosati vositalaridan majburiy zaxira vositasi tahlil qilinadi. Tanlangan ko'rsatkichlar bo'yicha majburiy zaxira vositasining tijorat banklarining foiz siyosatiga ta'siri bo'yicha SVAR modeli shakllantirildi. Model natijalariga ko'ra, yuridik shaxslarning chet el valyutasidagi depozitlari bo'yicha majburiy zaxira foizi aholining tijorat banklaridagi qisqa muddatli xorijiy valyutadagi depozitlari foiziga kuchli ta'sir ko'rsatadi. Yuridik shaxslarning tijorat banklaridagi qisqa muddatli omonatlari va ularga ajratilgan xorijiy valyutadagi kreditlar ulushiga mazkur majburiy zahira normasining ta'sirining statistik ahamiyati past. Shuningdek, milliy valyutaning qadrsizlanishining tijorat banklarining foiz siyosatiga ta'siri unchalik katta bo'lmagan. Buning sababi shundaki, tijorat banklari doimiy devalvatsiya ko'rsatkichini foiz siyosati bilan birlashtirmagan. Aksincha, inflyatsiya darajasi tijorat banklarining foiz siyosatiga yuqori ta'sir ko'rsatdi. Yuqoridagi endogen ko'rsatkichlarning tijorat banklarining foiz siyosatiga ta'siridan tashqari, tijorat banklarida foiz stavkalarining avtokorrelyatsiyasi kuchayib bormoqda.

Kalit so'zlar: pul-kredit siyosati, majburiy zahira normasi, depozit, kredit, foiz stavkasi.

KIRISH

Markaziy banklarning pul-kredit siyosati orqali iqtisodiy barqarorlikka ta'siri 20-asr boshidan keng o'rganilib kelinmoqda. Jumladan, 20-asr boshlarida dunyoning 18 ta davlatida markaziy banklar mavjud bo'lsa, 21-asr boshlariga kelib aksariyat mamlakatlarda markaziy banklar faoliyat ko'rsata boshladi. Shu bilan birga, o'tgan asrda markaziy banklarning pul-kredit siyosati vositalari paydo bo'la boshladi va

keng rivojlana boshladi. Xususan, ayrim ma'lumotlarga ko'ra, markaziy banklarning majburiy zahira siyosati 1913-yilda AQShda Federal rezerv tizimi tashkil etilgan paytda boshlangan, degan fikrlar mavjud. Ammo majburiy zaxira siyosati ancha oldin paydo bo'lgan. Xususan, u 1863 yilda AQShda milliy banklar davrida paydo bo'lgan. Bu davrda AQSH bank tizimining asosiy bo'g'ini Nyu-York shahrida joylashgan bo'lib, bank tizimi qonunchiligiga ko'ra, bu yerda joylashgan banklar uchun majburiy zahira normasi ular jalb qilgan depozitlarning 25 foizi miqdorida belgilandi. Ushbu zahira summasi ularning banklarida saqlanadi. Boshqa o'n oltita yirik shahardagi banklar ham 25 foizlik zaxira talabiga ega edi va ular ushbu zaxiraning yarmini Nyu-York shahridagi banklarda saqlashlari kerak edi. Qolgan banklar uchun majburiy zahiralarning koeffitsienti 15 foizni tashkil etdi va ular bu zaxiraning 2/3 qismini o'n oltita yirik shahardagi banklarga joylashtirishlari kerak edi [3].

ADABIYOT MANBALARINI HAQIDA UMUMIY MA'LUMOT; ADABIYOT SHARHI

Yangi tahrirdagi 582-sonli "O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki to'g'risida"gi Qonunning 30-moddasida Markaziy bankning pul-kredit siyosatini amalga oshirish doirasida banklarning majburiyatlari bo'yicha, banklar Markaziy bankdagi omonatchiga U zahiralarning normalarini belgilovchi sifatida kiritilgan. Shuningdek, Markaziy bank majburiy rezervlar miqdorini, banklarning omonatchiga zaxiralarni o'tkazish bo'yicha majburiyatlari tarkibini, buxgalteriya hisobi va zaxira tartibini, majburiy zaxiralarning o'rtacha koeffitsientini tasdiqlaydi. Majburiy zaxiralarning normalari barcha banklar uchun bir xil. Majburiy zaxiralarning Markaziy bankdagi maxsus hisobvaraqlaridagi mablag'larini omonatchiga o'tkazish yo'li bilan yoki Markaziy bankda ochilgan vakillik hisobvarag'ida majburiy zaxiralarning o'rtacha koeffitsienti miqdoridan kelib chiqqan holda hisoblangan majburiy zaxiralarning o'rtacha miqdorini saqlash yo'li bilan saqlanadi. Bank o'rnidan turadi. Majburiy zaxiralarning o'rtacha koeffitsienti 0 dan 1 gacha bo'lgan raqam bilan ifodalangan ko'paytirgichdan iborat.

Yuqorida aytib o'tganimizdek, majburiy zahira siyosati rivojlanayotgan mamlakatlar markaziy banklarining pul massasiga va bozor foiz stavkalariga, xususan, pul bozorida foiz stavkasiga, tijorat banklarining depozit va kredit foiz stavkalariga ta'sir ko'rsatish uchun qo'llaniladi. Shu bilan birga, majburiy zahira vositasi valyuta kursi va moliya bozorida unga bo'lgan talabga ta'sir qilish uchun ham qo'llaniladi. Xususan, markaziy banklar chet el valyutasidagi depozitlar bo'yicha majburiy zahira normasini belgilash orqali ichki iqtisodiyotdagi xorijiy valyutadagi kreditlar foiziga va banklarning xorijiy valyutadagi depozitlarga bo'lgan talabiga

ta'sir ko'rsatishni maqsad qilgan. Ushbu ilmiy ishning asosini yuqoridagi farazning O'zbekiston amaliyotidagi holati tashkil etadi. Ushbu ilmiy tadqiqotda asosiy e'tibor yuridik shaxslarning depozitlari bo'yicha xorijiy valyutadagi majburiy zaxiralarning korporativ mijozlardan jalb qilingan xorijiy valyutadagi depozitlar foiziga va banklarning xorijiy valyutadagi kreditlari foiziga ta'siriga qaratildi.

Markaziy bankning pul-kredit siyosati vositalarining bir qismi sifatida rezerv siyosati bo'yicha ko'plab olimlar ilmiy tadqiqotlar olib bordilar. Jumladan, tijorat banklaridagi depozitlar va kreditlarning foiz nisbatiga majburiy zahira normasining ta'siri to'g'risida anchagina munozarali ilmiy munozaralar mavjud. Ularning ba'zilari bilan tanishish o'rindir.

Camilo E.Tovar va boshqalar Lotin Amerikasi markaziy banklari tomonidan majburiy zaxira vositasidan foydalanish va uning samaradorligi bo'yicha ilmiy izlanishlar olib bordilar. Jumladan, Lotin Amerikasi davlatlarining markaziy banklari tijorat banklari tomonidan xususiy sektor kreditlashning tsiklik dinamikasiga ta'sir ko'rsatish va tizimli risklarning oldini olish maqsadida majburiy zaxira vositasidan foydalanganlar [5]. Ularning fikricha, majburiy zaxira vositasi qanchalik keng qo'llanilmasin, bu vositaning samaradorligi va uning pul-kredit siyosatiga mosligi yetarli darajada o'rganilmagan. majburiy zaxira siyosatining tijorat banklari kreditlari hajmiga ta'sirini o'rganishga e'tibor qaratdilar. Olingan natijalarga ko'ra, majburiy zaxira siyosatidagi o'zgarishlarning tijorat banklarining kredit siyosatiga ta'siri vaqtinchalik bo'ladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI VA EMPIRIK TAHLILI

Ilmiy tadqiqotlarni amalga oshirishda induksiya, deduksiya, sintez kabi usullardan foydalanilgan. O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankining pul-kredit siyosatining majburiy zaxira vositasi, O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki va Davlat statistika qo'mitasining 2016-2021 yillarga mo'ljallangan xorijiy valyutadagi majburiy zahira normalari, depozit va kreditlar tahlilida banklardagi xorijiy valyutadagi foiz stavkalari, inflyatsiya darajasi va milliy valyuta devalvatsiyasi ko'rsatkichlari olinadi.

Ushbu statistik ma'lumotlar yordamida O'zbekiston Markaziy bankining xorijiy valyuta zahiralarini normalarining tijorat banklari kreditlari va depozitlari foiziga ta'siri o'rganiladi. Shuningdek, biz tijorat banklarining kreditlari va depozitlari foiziga ta'sir etuvchi omillar sifatida inflyatsiya darajasi, milliy valyuta devalvatsiyasi kabi ko'rsatkichlarni tanladik. Xususan, Ekzogen o'zgaruvchilar sifatida Markaziy bankning xorijiy valyutadagi depozitlari bo'yicha majburiy zaxira normasi (*RRCDFct*), oylik inflyatsiya darajasi (*CPIt*), oylik devalvatsiya

ko'rsatkichlari (*DEVt*) va endogen o'zgaruvchilar sifatida banklarda chet el valyutasi qisqa muddatli aholi (*STHDFct*) va yuridik shaxslarning omonatlari foizi (*STCDFct*), shuningdek xorijiy valyutadagi qisqa muddatli kreditlar foizi (*STCFct*). Bu foiz stavkalari har oy realga aylantirildi va natural logarifmlashtirildi.

Rivojlanayotgan mamlakatlarda majburiy zaxira normalari yuqori. Buni markaziy banklarning bank tizimini sug'urtalash bilan izohlash mumkin. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki uzoq yillar davomida yuqori rezerv talablarini saqlab kelmoqda. Faqat 2018-yildan boshlab milliy valyutadagi majburiy zaxira normalari qisqartirildi, biroq xorijiy valyutadagi majburiy zaxira normalari yuqoriligicha qolmoqda. Bu banklar tomonidan xorijiy valyutadagi depozitlarga talabni cheklash uchun zarur.

1-jadval

Majburiy zaxira qoidalari (2019 yil 1 iyuldan hozirgi kungacha) [8]

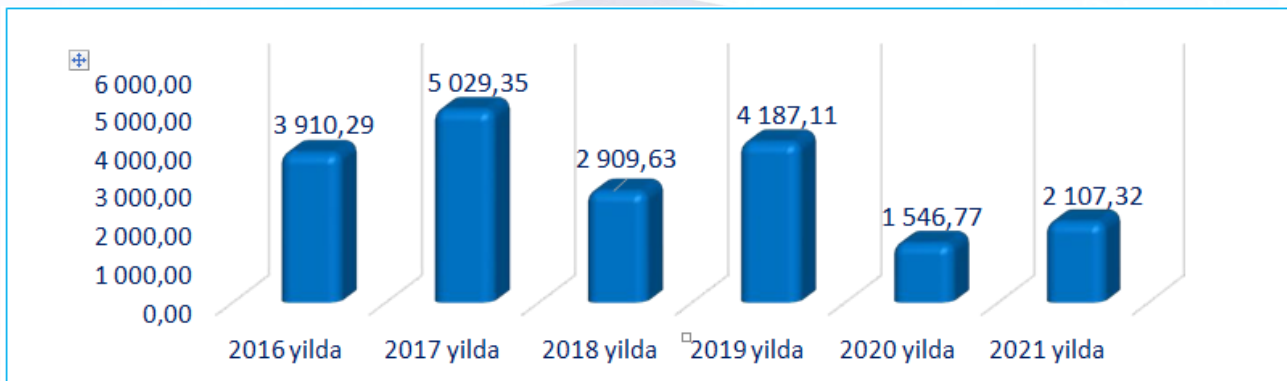
Majburiyat turi	Majburiy zaxira qoidalari (2019 yil 1 iyuldan 2021 yil 4 avgustgacha)	Majburiy zaxira qoidalari (2021 yil 5 avgustdan)
Valyuta depozitlarida yuridik shaxslarning fuqaroligi	4	4
Xorijiy yuridik shaxslarning valyuta depozitlari	14	18
Milliy valyutada jismoniy shaxslar depozitlar*	4	4
Chet ellik shaxslar odamlarning valyuta depozitlari	14	18
Bank majburiyatlari nisbatan o'rtacha koeffitsientni qo'llash	milliy valyutadagi depozitlar uchun 01.07.2019 - 31.03.2020 muddatga (0,25) 01.04.2020 - 14.06.2020 uchun (0,35) 15.06.2020 - 08.04.2021 (0,75) o'rtacha koeffitsient qo'llaniladi	milliy valyutadagi depozitlarda (0,8) o'rtacha koeffitsientdan foydalaniladi

Shuningdek, 2003-yilda O'zbekiston bank tizimida depozitlarni kafolatlash fondi ochilishi bilan jismoniy shaxslarning banklardagi omonatlari majburiy rezervlardan ozod qilindi va faqat yuridik shaxslarning omonatlari majburiy zaxiraga tortiladi. Biroq 2018 yildan boshlab tijorat banklarining jismoniy shaxslardan olgan majburiyatlari ham Markaziy bank tomonidan zaxiraga olindi. Bugungi kunda biz quyidagi jadvaldan majburiy zaxira normalarini ko'rishimiz mumkin.

O'ylaymizki, 2019-yil 1-iyuldan boshlab Markaziy bankning majburiy zaxiralar siyosati o'zining mantiqiy asosini topdi. Xususan, ushbu davrdan boshlab majburiy zaxiralar normasini belgilashda muddatlari bo'yicha tabaqalash usulidan

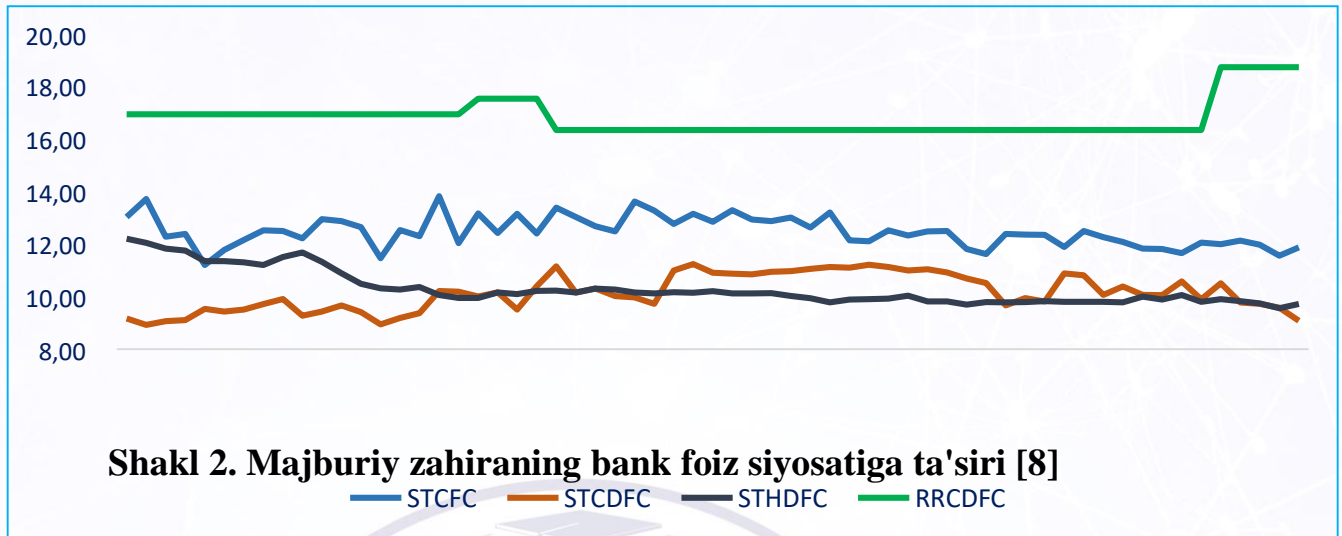
voz kechildi. Buning asosiy sabablaridan biri yuridik shaxslarning tijorat banklaridagi omonatlarining asosiy qismini tranzaksiya depozitlari tashkil etishi, yuridik shaxslarning omonatlari esa majburiy zaxiralarning yuqori foiziga to'g'ri kelishi edi. Shu bilan birga, yuridik va jismoniy shaxslarning chet el valyutasidagi depozitlari bo'yicha majburiy zahira normasi milliy valyutadagi depozitlari bo'yicha normadan ancha yuqori belgilangan. Bu milliy valyutaga bo'lgan talabni oshirishi va milliy valyutaning xorijiy valyutaga nisbatan devalvatsiya sur'atini sekinlashtirishi kutilmoqda. Shu maqsadda 2021-yil 5-avgustdan boshlab Markaziy bank xorijiy valyutadagi depozitlar bo'yicha majburiy zaxiralar normasini 14 foizdan 18 foizga oshirdi.

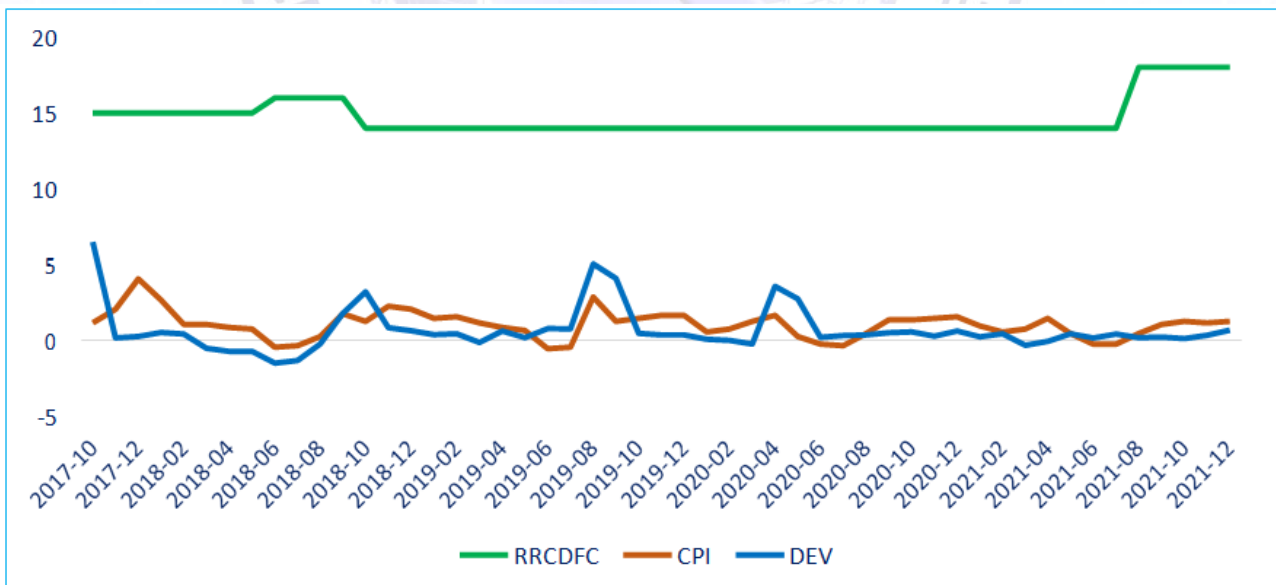
1-rasm. Markaziy bankdagi majburiy zaxira qoldig'i, mlrd.so'm.

O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki tijorat banklarining katta resursini majburiy zaxira sifatida saqlab qoldi. Xususan, 2016-yilda majburiy zaxira qoldig'i 3610,29 milliard so'mni tashkil etgan bo'lsa, 2017-yilda milliy valyutaning keskin qadrsizlanishi natijasida bu qoldiq 5029,35 milliard so'mni tashkil etdi. Keyingi yillarda milliy valyutadagi majburiy zaxiraning qisqarishi, o'z navbatida, majburiy zaxira qoldig'ining qisqarishiga olib keldi. Xususan, 2019-yilda jami majburiy zaxiralar qoldig'i 4187,11 milliard so'mni, 2020 va 2021-yillarda esa mos ravishda 1546,77 milliard so'm va 2107,32 milliard so'mni tashkil etdi. did So'nggi yillarda majburiy zaxira qoldig'ining qisqarishiga o'rtacha koeffitsientning joriy etilishi ham sabab bo'ldi.

2-chizma ma'lumotlarida yuridik shaxslarning chet el valyutasidagi depozitlari bo'yicha majburiy zahira me'yorining aholi va yuridik shaxslardan bank tizimiga jalb qilingan xorijiy valyutadagi depozitlar ulushiga, shuningdek, qisqa muddatli chet el valyutasi foizlariga ta'siri ko'rsatilgan. kreditlar. O'zbekistonda rezidentlarning chet el valyutasidagi depozitlari foizi bilan yuridik shaxslarning tijorat banklarida jalb qilgan depozitlari foizlari o'rtasida kuchli bog'liqlik mavjud.

Biroq, Markaziy bankning majburiy zaxiralari normasi bilan yuqoridagi ikki ko'rsatkich o'rtasidagi mantiqiy bog'liqlik sezilmaydi. Xususan, 2018-yilning 8-oyidan 2021-yilning 8-oyiga qadar yuridik shaxslarning xorijiy valyutadagi depozitlari bo'yicha majburiy zaxiralar normasi o'zgarmagan bo'lsa-da, o'sha davrda fuqarolar va yuridik shaxslar tomonidan jalb qilingan xorijiy valyutadagi depozitlar ulushi pasaygan. trend. Shuningdek, yuridik shaxslarning xorijiy valyutadagi omonatlari bo'yicha majburiy zaxiralari normasining 2021-yildan boshlab 14 foizdan 18 foizga oshirilishi tijorat banklarining foiz siyosatiga sezilarli darajada ta'sir ko'rsatmadi.

Shkl 3. Xorijiy valyutadagi majburiy zahira normasining inflyatsiya va devalvatsiya ko'rsatkichlariga ta'siri [8]

Ilmiy izlanishlarimizda 2017-yilning 10 oyidan tahlil qildik. Chunki 2017-yil 5-sentabrdan boshlab valyuta siyosatining liberallashtirilishi moliya bozorida milliy

valyuta kursining erkin belgilanishini ta'minladi. Majburiy zahira normasi Markaziy bankning pul-kredit siyosati vositalarining eng kuchli vositalaridan biridir. Chunki majburiy zahira normasining belgilanishi bir vaqtning o'zida barcha tijorat banklariga ta'sir qiladi. Shuningdek, majburiy zahira normasini belgilash mamlakatdagi inflyatsiya darajasiga va yuridik shaxslarning xorijiy valyutadagi depozitlari bo'yicha majburiy zaxira normasining milliy valyuta devalvatsiyasi ko'rsatkichiga ta'sir ko'rsatishi kerak. Yuqoridagi rasmdagi ma'lumotlardan inflyatsiya darajasi va devalvatsiya ko'rsatkichi o'rtasida kuchli bog'liqlik mavjudligini ko'rishimiz mumkin. Shu bilan birga, yuridik shaxslarning xorijiy valyutadagi depozitlari bo'yicha majburiy zahira normasi bilan yuqoridagi ikki ko'rsatkich o'rtasida sezilarli bog'liqlik mavjud emas.

Yuridik shaxslarning xorijiy valyutadagi depozitlari bo'yicha majburiy zaxiralar normasining o'zgarishining tijorat banklarining foiz siyosatiga ta'sirini o'rganishda ekonometrik tahlillardan foydalanishimiz ish sifatini yanada oshirishga olib keladi. Shundan kelib chiqib, 2017-M1:2021M12-yildagi statistik ma'lumotlardan foydalangan holda, O'zbekiston Markaziy bankining xorijiy valyutadagi majburiy zaxiralarining tijorat banklarining kreditlari va depozitlari foiziga ta'siri o'rganildi. Xususan, Ekzogen o'zgaruvchilar sifatida Markaziy bankning xorijiy valyutadagi depozitlari bo'yicha majburiy zaxira normasi (*RRCDFCt*), oylik inflyatsiya darajasi (*CPIt*), oylik devalvatsiya ko'rsatkichlari (*DEVt*) olindi, endogen o'zgaruvchilar sifatida esa banklardagi xorijiy valyutadagi qisqa muddatli aholi (*STHDFCt*) va yuridik shaxslarning omonatlari foizi (*STCDFCt*), shuningdek xorijiy valyutadagi qisqa muddatli kreditlar foizi (*STCFc*). Bu foiz stavkalari har oy realga aylantirildi va natural logarifmlashtirildi.

2-jadval

Ko'rsatkichlardan tanlangan tavsiflovchi statistik ma'lumotlar

	LNRRCDF	LNCPI	LNDEV	LNSTCDFC	LNSTHDFC	LNSTCFc
Anglatadi	4.606576	4.615928	4.625433	4.597274	4.597418	4.600514
Maksimal	4.622355	4.645352	5.206781	4.614201	4.613214	4.616874
Eng kam	4.576256	4.600158	4.590440	4.565362	4.566917	4.570038
Std. Dev.	0,008452	0,008271	0.078042	0,008740	0,008372	0.008406
Kuzatishlar	60	60	60	60	60	60

Jadvaldagi ma'lumotlardan ko'rinib turibdiki, jismoniy shaxslarning xorijiy valyutadagi depozitlari bo'yicha yuridik shaxslarning majburiy zaxirasi bo'yicha foizlar tabiiy logarifmdagi vaziyatda standart dispersiya 0,0084 bo'lgan bo'lsa, uning o'rtacha darajasi 4,60 ga teng bo'lsa, shuningdek, milliy valyuta kursining oylik devalvatsiyasiga e'tibor qaratiladi. agar biz unda standart dispersiya 0,07 ga va o'rtacha o'zgarish 4,62 ga teng bo'lgan bo'lsa Iqtisodiyotda inflyatsiya standarti berilganda dispersiya o'rtacha 0,0082 ga teng bo'lib, uning ko'rib chiqilgan davrdagi dispersiyadan maksimal og'ishi 4,64 va minimal 4,60 bo'lgan. banklarda yuridik va jismoniy shaxslarning chet el valyutasidagi depozitlari foizlari mos keladigan standart dispersiya mos ravishda 0,0084 va 0,0083 ga teng bo'lib, ularning standart og'ishdan o'rtacha og'ishi mos ravishda 4,59 va 4,60 ni tashkil etdi.

3-jadval

ko'rsatkichlarning korrelyatsiya matritsasi

	LNRRCDF	LNCPI	LNDEV	LNSTCDF C	LNSTHDF C	LNSTCFC
LNRRCDF	1					
LNCPI	-0,9932	1				
LNDEV	-0,0726	0,0760	1			
LNSTCDFC	0,9818	-0,9941	-0,0929	1		
LNSTHDFC	0,9886	-0,9943	-0,0322	0,9829	1	
LNSTCFC	0,9863	-0,9953	-0,0801	0,9917	0,9909	1

Jadvaldagi ma'lumotlarni tahlil qiladigan bo'lsak, yuridik shaxslarning chet el valyutasidagi depozitlari bo'yicha majburiy zaxiralari normasi bilan yuridik shaxslarning chet el valyutasidagi qisqa muddatli depozitlari ulushi o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik 0,98 ga, yuridik shaxslarga ajratilgan valyuta zaxiralari esa o'zaro bog'liqlikni tashkil etdi. bilan kreditlar ulushi 0,98 ga teng bo'ldi. Shuningdek, yuridik shaxslarning chet el valyutasidagi depozitlari bo'yicha majburiy zahira normasi bilan aholidan jalb qilingan xorijiy valyutadagi depozitlar ulushi o'rtasidagi nisbat 0,98 ga teng bo'lgan bo'lsa, majburiy zaxira normasi bilan milliy valyuta devalvatsiyasi o'rtasidagi bog'liqlik esa -0,07 ga teng bo'ldi. bo'lgan.

Yuqoridagi tahlildan foydalanib, biz Markaziy bankning majburiy zaxira vositasining tijorat banklarining foiz siyosatiga ta'siri bo'yicha SVAR modelini shakllantirdik. Model natijalariga ko'ra, yuridik shaxslarning chet el valyutasidagi depozitlari bo'yicha majburiy zaxira foizi aholining tijorat banklaridagi qisqa muddatli xorijiy valyutadagi depozitlari foiziga kuchli ta'sir ko'rsatadi.

Yuridik shaxslarning tijorat banklaridagi qisqa muddatli omonatlari va ularga ajratilgan xorijiy valyutadagi kreditlar ulushiga mazkur majburiy zahira normasining ta'sirining statistik ahamiyati past.

Shuningdek, milliy valyutaning qadrsizlanishining tijorat banklarining foiz siyosatiga ta'siri unchalik katta bo'lmagan. Buning sababi shundaki, tijorat banklari doimiy devalvatsiya ko'rsatkichini foiz siyosati bilan birlashtirmagan. Aksincha, inflyatsiya darajasi tijorat banklarining foiz siyosatiga yuqori ta'sir ko'rsatdi. Yuqoridagi endogen ko'rsatkichlarning tijorat banklarining foiz siyosatiga ta'siridan tashqari, tijorat banklarida foiz stavkalarining avtokorrelyatsiyasi kuchayib bormoqda.

Xulosa va munozara

Bugungi kunda Markaziy bankning majburiy rezerv siyosati tijorat banklari uchun himoya buferi vazifasini bajarishi, ularning likvidligini boshqarish, pul massasini tartibga solish, ikkilamchi muvofiqlashtiruvchi funksiyalarni bajarishi lozim. Shuningdek, markaziy banklar tomonidan katta miqdorda majburiy zahiralarni saqlash maqsadga muvofiq emas. Chunki majburiy zahiraning vazifalaridan biri tijorat banklariga qo'shimcha "soliq" solishdir. Shuning uchun tijorat banklari kreditlar foizini oshirish orqali bu "soliq"ni qoplaydi. Bu yalpi talab va yalpi taklifning pasayishiga olib keladi.

So'nggi yillarda Markaziy bank tomonidan majburiy zaxiralar normasining pasaytirilishi bank tizimida ijobiy holatga olib keldi, desak xato bo'lmaydi. Xususan, 2016-yilda o'rtacha majburiy zaxiralar normasi 15 foizni, 2019-yilda esa 8,8 foizni tashkil etgan bo'lsa, 2021-yildan boshlab xorijiy valyutadagi depozitlar bo'yicha majburiy zaxiralar normasining o'sishi natijasida o'sha yildagi o'rtacha majburiy zaxiralar koeffitsienti belgilangan. 9,71 foiz.

Majburiy zaxira normasining qisqarishi, o'z navbatida, majburiy zaxiraning o'rtacha qoldig'iga ta'sir ko'rsatdi. Xususan, 2016-yilda o'rtacha majburiy zaxira qoldig'i 3,9 trillion so'mni tashkil etgan bo'lsa, 2018-yildan buyon u pasayish tendentsiyasida, 2021-yilda esa 1,9 trillion so'mni tashkil qildi.

Biz o'z ishimizda Markaziy bankning majburiy rezerv vositalarining tijorat banklarining foiz siyosatiga ta'siri bo'yicha SVAR modelini shakllantirdik. Model natijalariga ko'ra, yuridik shaxslarning chet el valyutasidagi depozitlari bo'yicha majburiy zaxira foizi aholining tijorat banklaridagi qisqa muddatli xorijiy valyutadagi depozitlari foiziga kuchli ta'sir ko'rsatadi. Xususan, o'tgan oyda yuridik shaxslarning chet el valyutasidagi depozitlari bo'yicha majburiy zaxiralari ulushi 1 foizga oshgani kelgusi oyda aholining tijorat banklaridagi xorijiy valyutadagi qisqa muddatli

omonatlari ulushini -0,11 foizga kamaytirmoqda. . Yuridik shaxslarning tijorat banklaridagi qisqa muddatli omonatlari va ularga ajratilgan xorijiy valyutadagi kreditlar ulushiga mazkur majburiy zahira normasining ta'sirining statistik ahamiyati past.

Shuningdek, milliy valyutaning qadrsizlanishining tijorat banklarining foiz siyosatiga ta'siri unchalik katta bo'lmagan. Buning sababi shundaki, tijorat banklari doimiy devalvatsiya ko'rsatkichini foiz siyosati bilan birlashtirmagan. Aksincha, inflyatsiya darajasi tijorat banklarining foiz siyosatiga yuqori ta'sir ko'rsatdi. Xususan, o'tgan oyda inflyatsiya darajasining 1 foizga oshishi yuridik shaxslarning tijorat banklaridagi xorijiy valyutadagi qisqa muddatli depozitlari ulushini keyingi oyda 0,47 foizga, qisqa muddatli chet el valyutasidagi depozitlar ulushini esa 0,47 foizga oshiradi. aholining tijorat banklaridagi omonatlari 0,69 foizga, yuridik shaxslarga ajratilgan qisqa muddatli xorijiy valyutadagi kreditlar ulushi 0,69 foizga oshdi. 0,66 foizga oshishi belgilandi.

Yuqoridagi endogen ko'rsatkichlarning tijorat banklarining foiz siyosatiga ta'siridan tashqari, tijorat banklarida foiz stavkalarining avtokorrelyatsiyasi kuchayib bormoqda. Xususan, yuridik shaxslarning tijorat bankidagi qisqa muddatli xorijiy valyutadagi depozitlari bo'yicha foizlarining o'tgan oyda 1 foizga oshgani keyingi oyda bu foiz stavkasini 0,59 foizga, qisqa muddatli esa 1 foizga oshishiga olib keladi. Aholining tijorat bankidagi xorijiy valyutadagi depozit foizlari oldingi oyda bu foiz stavkasini 0 ga oshiradi. 83 foizga oshirish belgilandi. Shuningdek, o'tgan oyda yuridik shaxslarga ajratilgan qisqa muddatli xorijiy valyutadagi kreditlar bo'yicha foiz stavkasining 1 foizga oshirilishi keyingi oyda bu foiz stavkasining 0,30 foizga oshishiga olib keladi, deyiladi ilmiy tadqiqot. Avtokorrelyatsiyaning bunchalik kuchli bo'lishining sababi shundaki, tijorat banklari makrodarajadagi tahlilni yetarlicha amalga oshirmay, o'tgan oylardagi o'zgarishlarga qarab keyingi oylar uchun xulosa chiqaradi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 9 yanvardagi "O'zbekiston Respublikasi Markaziy bank faoliyati tubdan to'g'risida"gi PF-5296-son Farmoni.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 18 noyabrdagi "Inflyatsion targetlash rejimiga bosqichma-bosqich o'tish orqali pul-kredit siyosatini ta'minlash to'g'risida"gi PF-5877-son Farmoni.
3. R., Alper, K. va da Silva, LP (2018). Ochiq iqtisodiyotda kuchlar, kuchlar o'zgarishi. xalqaro pul va moliya jurnali, 83, 23- 43.
4. Alper, K., Binici, M., Demiralp, S., Kara, H., & Özlü, P. (2018). Majburiy

zahiralar, likvidlik muammo va bank kreditlash harakati. Pul, kredit va bank ishi jurnali, 50(4), 817-827.

5. Brei, M. va Moreno, R. (2019). Lotin Amerikadagi tadbirkorlar va kapital pul ishlash. xalqaro pul va moliya jurnali, 99, 102079.
6. Pochea, MM va Nițoi, M. (2021). Markaziy va Sharqiy Yevropa bank tizimlarida ssudalar o'sishiga prudensial to'plamining ta'siri. Iqtisodiy tizimlar, 45(1), 100767.
7. Shadmanov, K. B., Davlatova, M. H., Ostonova, S. N., & Radjabova, A. T. (2020). ENGLISH RENAISSANCE: TRANSFORMATION OF 61 PHILOSOPHY UNDERSTANDING AS A FACTOR OF INFORMATION CULTURE DEVELOPMENT OF THE EPOCH. Cross-Cultural Studies: Education and Science, 5(1), 61-67.
8. Шадманов, К. (2015). Английская духовность и язык. Дюссельдорф: Изд-во Lambert, 264.
9. Badriddinovich, S. K. (2019). Sadullaev Denis Bakhtierovich From the history of the formation of the system of basic concepts of English philosophy. Science and education today, 10, 45.
10. Shadmanov, K. B. (2015). English spirituality and language. Dusseldorf: Lambert Publishing House, 264.
11. Шадманов, К. Б. (2003). Особенности английской философской мысли и лексики XIV-XVII вв. Т.: ТФИ, 66.
12. Shadmanov, K. B. (2020). On the Linguo-Philosophical Nature of Socio-Ethical Vocabulary. Skase Journal of Literary and Cultural Studies (SJLCS), 2(1), 69-74.
13. Шадманов, К. (2022). НОВАЯ ГЛОБАЛЬНАЯ РЕАЛЬНОСТЬ В АСПЕКТЕ КУЛЬТУРНО-ФИЛОСОФСКОЙ КАРТИНЫ МИРА СИСТЕМЫ ВОСТОК-ЗАПАДИ. Евразийский журнал медицинских и естественных наук, 2(7), 64-66.
14. Badriddinovich, S. K., & Bakhtiyorovich, S. D. (2021). STRUCTURAL FEATURES OF TERMS IN ENGLISH. Central Asian Journal of Theoretical and Applied Science, 2(6), 48-52.
15. Shadmanov, K. (2010). English spirituality and language: The interdependence of the linguophilosophical dialogue West-East. Tashkent: Fan.–2010.
16. Shadmanov, K. B. (2019). Formation of new integral world outlook and English Renaissance philosophy of language: problems of comprehension of semiotic reality. Cross-Cultural Studies: Education and Science, (2), 72-81.